

האור שלי ואורות אחרים | סדנת לימוד ומחשבה על תרבות ועל אור

מבוגרים ובני נוער (פעילות זו מתאימה לקבוצה אינטימית יחסית המורכבת ממי שמבקשים להעמיק באחד הרעיונות הקשורים לחנוכה. חשוב לציין שאין צורך בידע מוקדם, רק בסקרנות וחיפוש משמעות)

מועדון (מקום מרווח המאפשר שיחה אינטימית)

רצינול

בחנוכה אנו חוגגים ניצחון מופלא, של מעטים וחלשים אשר בזכות האמונה ואומץ הלב ניצחו את הרבים והחזקים. אבל ניצחון זה לא שרד לאורך זמן... אחרי ניצחון היוונים נכבשה הארץ על ידי הרומאים ונחרבה, והעם יצא לגלות ארוכה. אז מדוע אנו חוגגים שנה אחרי שנה את הניצחון הזמני הזה? שאלה זו העסיקה חכמים לאורך הדורות. אחד ההסברים שניתנו הוא שאמנם הניצחון הצבאי היה ניצחון חולף, אבל הניצחון האמיתי שהוכח לאורך זמן היה הניצחון התרבותי. היוונים ניסו לפתות את העם היהודי להתייוון ולנטוש את תרבותו ודתו ולהשליט את תרבותם, שנחשבה באותן שנים למתקדמת ביותר, והמכבים בראשות מתתיהו ובניו נלחמו במגמות אלה, התנגדו לפקודות השלטון האוסרות את המצוות הבסיסיות המגדירות את הזהות היהודית - שבת, מילה, לימוד תורה - ונלחמו גם באחייהם המתיוונים, שעברו צד וסיגלו לעצמם את התרבות היוונית. בלימוד זה נעסוק בהיבט אחד של הסוגיה, ובהזדמנויות אחרות כדאי לעסוק בסוגיות משלימות, כמו - מהי מהותה של התרבות ההלניסטית ויחסה לתרבויות אחרות? סוגיית קידוש השם, היחסים בין קבוצות שונות בעם, אז והיום. היום כאמור נתמקד בשאלת חשיבותה של התרבות המקומית. מהי תרבות? האם חשוב לשמור על תרבות מקומית, ומדוע? מהי המשמעות של שמירת התרבות שלנו, ומפני מה אנו שומרים עליה?

מהלך הפעילות

פתיחה

מומלץ לקרוא יחד את הרצינול (לעיל) המתאר את מרד החשמונאים כמרד תרבותי, ולשאול - מהי תרבות? חשבו על דוגמאות המאפיינות 'תרבות ישראלית', לעומת תרבויות אחרות. לאחר סבב מחשבות ואסוציאציות, כתבו על לוח או חלקו למשתתפים את ההגדרה לתרבות מ'ויקיפדיה' (או הגדרה אחרת שתבחרו):
תרבות היא מכלול הערכים, האמונות ותפיסות העולם כפי שהן באות לידי ביטוי בהתנהגותם של בני האדם. בין השאר הטקסים והמיתוסים.

הזמינו את המשתתפים לדיון:

האם אתם מסכימים עם הגדרה זו? מה הייתם מוסיפים לה או מורידים ממנה? נסו לנסח הגדרה משלכם. יש להניח שתגלו שקיימות הגדרות שונות למושג 'תרבות', אבל יש חשיבות לדיון ולהבנה של המשותף והמפריד בהבנת המשתתפים את המושג.

דיון בקבוצות

נתחלק לשלוש קבוצות קטנות. כל קבוצה תקבל כרטיסייה ובה מקור על התרבות ושאלות לדיון. לאחר הדיון יציגו הקבוצות במליאה את התובנות והמחלוקות בקבוצתם:

1. פרי או פרחים?

וְאֵל תִּשְׂאֶךָ חֲכָמָה יוֹנִית
אֲשֶׁר אֵין לָהּ פֶּרִי כִּי אִם פְּרָחִים

רבי יהודה הלוי, 'מכבל ערב' (לבי במזרח), שיר ד

רבי יהודה הלוי היה משורר ופילוסוף בתור הזהב של יהדות ספרד (1075-1141). במחרוזת שירים בשם 'מִקְבֵּל עֶרֶב' הוא מתאר געגועים לארץ ישראל ולתרבות היהודית, ומזהיר מפני התרבות היוונית היפה והמפתה, שכל יופייה בחיצוניותה ולא במהותה הפנימית.

- מה דעתכם על המחשבה שתרבות צריכה להיות בעלת פירות, בעלת עומק ומהות פנימיים ופחות בעלת נראות?
- האם ישנם ערכים או סמלים, מנהגים או טקסים שלדעתכם, הם בעלי חיצוניות בלבד וללא מהות? חשבו גם על התרבות הישראלית וגם על התרבות המקומית.
- האם יש סמלים, מנהגים או טקסים שהייתם רוצים להוסיף להם מהות? מהם ואיזו מהות הייתם מוסיפים?

2. מי יהיה כמוני?

אם אתה רוצה להיות כמו כולם ובכל זאת לשמור על הייחוד והשוני
ואומר לעצמך: אם אני אהיה כמוהו, מי יהיה כמוני?
יורם טהרלב, מקאמה לבני מצווה

המשורר והפזמונאי יורם טהרלב חיבר מקאמה לבני מצווה, שכל השורות בה נפתחות במילה 'אם', והשורה המסיימת את השיר היא 'כי אז ראוי אתה לתואר המחייב מאוד: בר מצווה'.

- מדוע לדעתכם טהרלב מאפיין כך את מי שראוי להיות בר מצווה?
- מדוע לדעתכם חשוב שמישהו 'יהיה כמוני', האם לכם זה חשוב? מדוע?
- האם יש ערך העומד בפני עצמו לשמירה על ייחוד (כמוני) אישי או קהילתי או שייתכן שהמהות האישית או הקהילתית זהה למהות של 'כולם'?
- אילו ערכים ומאפיינים תרבותיים שלכם, של מושבכם או של החברה הישראלית, חשוב לכם במיוחד לשמור?
- אילו ערכים אתם סבורים שיהיו חשובים לילדיכם?

3. רק בישראל | מילים: אהוד מנור לחן: נורית הירש

יום הולדת לאילן וכינרת מול גולן רק בישראל כל אדם הוא בנאדם - רק בישראל תקבל עצות חינם - רק בישראל איזה יופי של מורל כל אחד הוא ג'נרל רק בישראל	כל העם במילואים - רק בישראל מתנדבים עושים חיים - רק בישראל הכרמל יורד לים דיסקוטק נסגר מוקדם רק בישראל הקיבוץ והמושב - רק בישראל ירושלים של זהב - רק בישראל ילדים בגן חובה כל אחד רוצה טובה רק בישראל התפוז הכי מתוק - רק בישראל הירקון תמיד ירוק - רק בישראל
צנחנים הם צנחנים - רק בישראל טייסים הם טייסים - רק בישראל לא ינום ולא ישן התנדב לחיל הים רק בישראל	

© כל הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

- סמנו בשיר מאפיינים תרבותיים של החברה הישראלית, כפי שכתב אהוד מנור בשנות השישים. התבוננו במאפיינים אלה וחשבו, מדוע בחר אהוד מנור בהם דווקא? האם הם עדיין משקפים את החברה הישראלית?
- עד כמה מאפיינים אלה ייחודיים לחברה הישראלית בעבר והיום?
- מה דעתכם על כך שחלק מהמאפיינים (או כולם) כבר אינם בולטים ומייחדים את החברה הישראלית? נסו לדרג כל אחד מהם בסולם שבין 1 (לא נורא) ל-4 (חבל מאוד).
- הוסיפו לשיר בית נוסף המתאר את המאפיינים התרבותיים הייחודיים של המושב או של החברה הישראלית, או את אלה שהייתם רוצים שיהיו למושב / למדינה.

בסיום הלימוד בקבוצות הקטנות נחזור שוב למעגל לשיתוף בתובנות שעלו בקבוצות על תרבות בכלל ועל תרבות מקומית בפרט.

לסיכום נקרא מדבריו של הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל (1880-1953), הרב הראשי הספרדי הראשון בארץ ישראל, וממנהיגי היישוב לפני קום המדינה.

כל מדינה וכל לאום המכבדים את עצמם אינם מסתפקים ולא יכולים להסתפק בגבוליהם הצרים ותחומיהם המצומצמים, אלא הם שואפים להכניס את כל הטוב והיפה, המועיל והנהדר אל אוצרם הלאומי, ולהוציא משלהם מקסימום של שפע ברכה לאוצר האנושיות כולה. ליצור קשר של אהבה וידידות בין העמים כולם, להעשרת אוצר האנושיות בדעות מחשבות ומוסריות, ובגלוי מצפוני הטבע. אשרי המדינה ואשרהו הלאום שיכול לתת דין וחשבון לעצמו ממה שהכניסה לאוצרה משל אחרים, ויותר ממה שהוציאה משלה לגנוזה של האנושיות כולה, ואוי לה למדינה ולאומה שמתקפלת בארבע אמותיה, ומצטמצמת בגבוליה הצרים, מאין לה מה לתת משלה, ומאין לה כלי קבול וכח קליטה לקבל משל אחרים.

...

ישראל ... לא עצם את עיניו מראות נצוצות אורה שבמקומות אחרים, ולא אטם את אזנו משמוע שירת החיים בשדה העבודה, בעיר ובכפר, ברחוב ובחרושת המעשה. הוא ספג לתוכו בכל מלא נשימתו את כל החדש הנוצץ והמזהיר שבשדה אחרים, והטביע עליהם את חותם הקדש של לאומיותו, ... וזה מעיד על כח החיים היותר עצום, על כשרון הקליטה היותר חזק של עם ישראל, שיודע ... לדחות את הפסולת ואת הקליפה, ולהזין את נפשו מהטוב והעדין ביותר, ויותר ממה ששאב ישראל מאחרים .. יותר ויותר נתן משלו לכל העמים ...

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, 'הלאומיות ותעודתה', הגיוני עוזיאל, פרק ב

שאלה לסיכום - מה הייתם רוצים לקלוט אל התרבות המושבית / הישראלית ומה הייתם רוצים לתת לאחרים?